

DİRENİŞ VE DİRİLİŞİN ŞİİRE DÜŞEN AKSİ: ARİF AY'IN ŞİİRLERİNDE KUDÜS VE BOSNA

Özden SAVAŞ

Öz

Son dönem Türk şiirinin önemli isimlerinden biri olan Arif Ay, şiirinin temelini umut ve direniş kavramlarını merkeze oturtarak oluşturmuştur. Şüphesiz diriliş, ancak direniş ve umudun olduğu yerde gerçekleşir. Bu nedenle Arif Ay'ın şiirlerinde direniş, beraberinde diriliş'i getiren zor ama onurlu bir süreçtir. Şairin şiirlerinde, zulmün olduğu yerde insan olmanın gereği olarak bir "karşı koyuş" vardır. Bu nedenle Kudüs ve Bosna, bu kavramların birer simgesi olarak şairin eserlerinde sıkça görülmektedir. Çünkü her ikisi de İslam medeniyetinin yaşatıldığı yerlerdir. Ayrıca, şiirlerde şehir-insan-tarih üçlemesinin birbirini tamamlayan unsurlar olduğu ve geleceği de bu üç unsurun birbiriyle olan ilişkisinin şekillendireceği üzerinde durulmaktadır. Bu noktada direniş ve diriliş kavramları büyük önem taşımaktadır. Her iki eserdeki şehir-insan-tarih bütünleşmesini sağlayan ve geleceğini çizen de bu kavramlardır. Bu çalışma, Arif Ay'ın 2011'de yayımlanan Şiirimin Şehirleri adlı kitabındaki "Bosna, Ah Bosna" ve "Kudüs Konuşuyor" şiirlerini inceleme amacını taşımaktadır. Şiirlerde Kudüs direniş'in; Bosna ise hem direniş hem de diriliş'in simgesi olarak, bu kavramlar ışığında ele alınacaktır.

Anahtar Sözcükler: Direniş, Diriliş, Bosna, Kudüs, Arif Ay.

Abstract

Arif Ay, one of the most important poets of recent epoch Turkish poetry, builds the base of his poetry by placing the concepts of hope and resistance on the centre of his poetry. Doubtless, resurrection exists where there are resistance and hope. Hence, resistance in Arif Ay's poems is a hard but an honourable process bringing along resurrection. In his poems, where there is persecution, there is an 'opposition' as a result of being a human being. Hence, such as Jerusalem and Bosnia appear often as symbols of these concepts in the poet's works because both cities are the places where Islamic civilizations took place. Furthermore, in the poems, the trio of city-human being-history are the elements complementing each other and it is told that the future will be formed by the relationship of these elements. At this point, the concepts of resistance and resurrection are of great importance. These are concepts in both works that provides the integrity of city-human being-history and drawing the future. This study aims to analyse "Bosnia, Ah Bosnia" and "Jerusalem Is Talking" poems published in Arif Ay's book named "Poems of my Cities" in 2011. As in the poems, Jerusalem is a symbol of resistance; Bosnia is the symbols of resistance and resurrection, the cities will be dealt with in the light of these concepts.

Keywords: Resistance, Resurrection, Bosnia, Jerusalem, Arif Ay.

Giriş

Türk Dil Kurumu Sözlüğü'nde 'direniş' sözcüğünün anlamı olarak 'direnme' verilmiştir. Direnme(k) ise herhangi bir düşüncede, bir istekte veya bir durumda ayak diremek, inat etmek, ısrar etmek, taannüt etmek anlamına gelir. Direnişçi, direnme işini yapan kimsedir. Direnmek söz konusu olduğunda, direnişçinin karşısında bir tavrın olduğu muhakkaktır. Yani direnmek, esasında karşı tavrın olduğu durumlarda ortaya çıkan ve güç kazanan bir eylemdir. Koşulların her açıdan kişiye/gruplara/kitlelere uygunluğu söz konusu olduğunda herhangi bir direniş gerçekleşmemektedir. Ayrıca direniş bir farkındalık, bilinç ve idrak'in olduğu yerde varlığını gösterebilmektedir.

'Diriliş' ise Türk Dil Kurumu Sözlüğü'nde 'dirilme işi, canlanma' olarak geçer. İkinci bir anlam olarak 'yeni bir atılımla güçlenme' ifadesi verilmiştir. Üçüncü anlamı ise 'dinî inanışlara göre ölümden sonra dirilme' şeklinde açıklanmıştır. Diriliş, direnişten doğan ve onunla tamamlanan bir süreçtir. Her direnişin sonunda bir diriliş gerçekleşmesi mümkün değilken, her dirilişin öncesinde mutlaka bir direniş vardır. Tarih içinde bazı kişiler, milletler hatta şehir veya ülkeler zaman zaman bu iki sözcüğün simgesi durumuna gelmişlerdir. Çalışmanın konusu Arif Ay'ın şiirlerinde bu iki kavram için iki simge olan Bosna ve Kudüs'tür.

Bosna ve Kudüs, İslam medeniyetinin izlerini taşıyan ve yıllar içerisinde birçok olaya sahne olmuş önemli yerlerdir. Bosna, Yugoslavya'nın çöküşü ile Bosna-Hersek adıyla 1992'de bağımsızlığını ilan etmiş ancak çok geçmeden başlayan savaş ile karşı karşıya kalmıştır. Üç yıldan fazla süren bu savaşta yüz binlerce Boşnak can vermiş, milyonlarca Boşnak ise yaralanmıştır. Bu süre boyunca Boşnaklar büyük bir direniş göstererek tüm dünyayı şaşırtmış ve 'var olma' mücadelesini sonuna kadar devam ettirmişlerdir.

İlk olarak “Nisan 1992’de Srebrenitsa’nın hemen dışında bulunan Bratunac köyünde, 350 Bosnalı Müslüman, Sırp paramiliter ve özel polis güçleri tarafından ölümcül işkenceye tabi tutularak katledilmiştir.” (Alili, 2011:7). Böylece tarihe geçecek büyük bir kıyım başlamıştır. Boşnaklar için önemli bir isim olan Aliya İzzetbegoviç, savaşın çıkışını şu sözlerle açıklar:

“Bosna-Hersek’e yönelik ilk saldırı 1 Nisan’da Sırbistan’dan gelen paramiliter birimlerin Bijeljina’ya hücumu ile başladı. Oysa çoğu insan Bosna’daki savaşın, Sırbistan ve Karadağ’dan gelen ve biçimsel olarak Titograd ve Uzice’deki JNA kolordularının parçası olan yedekler ve gönüllü birliklerin –önceden herhangi bir uyarıda bulunmaksızın- bir savaş kışkırtıcılığı, bir yağmacılık mantığı içinde Bosna’yı işgal ettikleri zaman başladığını düşünür.” (İzzetbegoviç, 2003:130).

Yalnızca bir lider değil, aynı zamanda savaşın tanıklarından biri olarak İzzetbegoviç’in bu sözlerinden de anlaşıldığı üzere Bosna Savaşı sistemli bir biçimde, planlı olarak başlatılmıştır. Savaşın bitişi ise 14 Aralık 1995 tarihinde Paris’te imzalanan Dayton Antlaşması ile sağlanmıştır. “Bosna-Hersek Cumhuriyeti’nin ilk cumhurbaşkanı Aliya İzzetbegoviç’in ‘adil olmasa da olabileceğinin en iyisi’ dediği bu anlaşma türünün tek örneğidir. Anlaşmanın bir bölümü Bosna-Hersek Devleti’nin anayasal yapısını ortaya koyarken, Bosna Hersek adı verilen yeni bir devlet altında son derece karmaşık ve çok katmanlı bürokratik bir yapı öngördü. Anlaşma sonunda Bosna Hersek Federasyonu ve Sırp Cumhuriyeti adında iki oluşum yaratıldı. Etnik temellere dayalı oluşumların üzerinde ise zayıf bir otoriteye sahip merkezi bir hükümet ve entitisiteleri yansıtan ortak kurumlar oluşturuldu. Birbirleriyle savaşmış üç etnik toplumun yeniden bir arada yaşamasını ve Bosna Hersek’in tüm kurumlarıyla işlemlerini amaçlayan Dayton Barış Antlaşması’nın sivil yönlerinin uygulanmasına ilişkin sorumluluk, Yüksek Temsilcilığe verilmişti.” (Alili, 2011:95-96).

Bu antlaşma sonrasında Bosna halkı psikolojik, sosyolojik, ekonomik ve politik birçok açıdan yeniden dirilmenin çabası içine girmiştir. Bu dirilme ise şüphesiz savaş dönemindeki direnişlerinin sonucu olmuştur. Saraybosna’nın savunmasında aktif olarak görev alan ve savunmanın ilk hattında Donrinye’de Boşnakların Kültür Cemiyeti “Preporod’u kuran Necad İbrişimoviç’le yapılan bir söyleşide Bosna halkının savaş esnasında nasıl bir direniş ruhu sergilediği anlatılmaktadır:

“Kaçılabilirdi ya da kalınabilirdi, ve ben kaldım. Ne savaşın ne olduğunu ne de bu kadar süreceğini biliyordum. Savaş beni Dobrinje’de yakaladı, hatta birkaç defa UMPROFOR halkı havaalanı pisti üzerinden kaçmaları için bıraktı, muhtemelen bu şekilde savunmayı zayıflatacaklarını umuyorlardı, ancak başaramadılar. Benim en çok sevdiğim ve cesaret ve kararlılıklarıyla saldırganın Saraybosna’ya girmesini engelleyenler her zaman kalıyorlardı. Direnişin en zor olan ilk sekiz ayında en çok Boşnak kültür ve direniş ruhu hissediliyordu.” (Tezkire, 2006:33). İbrişimoviç ayrıca bu direnişin kaynağı olarak İslamiyet’i göstermekte ve inançlarının kendilerine nasıl bir güç verdiğini anlatırken şunları söylemektedir:

“Sırp, dünyayı gezdiler ve Müslümanları yedi günde öldüreceklerini ve çiğneyip geçeceklerini anlattılar ve büyük güçler de bunu tasvip ettiler. Ancak bu olmadı ve biz bugün de buradayız. Allah bize bunu muhafaza etmemiz için yardım etti, çünkü biz tek başımıza çok zor başarırız.” (Tezkire, 2006:33). Bosna halkının uğradığı saldırının karşısında sergilediği büyük direniş, yok edilmek istenen bir milletin yeniden doğuşunu göstererek dünya tarihine geçmiştir. Bosna halkı için önemli bir isim olan Aliya İzzetbegoviç, dünyanın bu karşı koyuşla ilgili tepkilerini 9 Aralık 1993’te Saraybosna’da komuta merkezindeki Ahlak Yönetimi Semineri’nde yaptığı konuşmada dile getirmiştir:

“Dünyayı iki kez dehşete düşürdük. Bununla ne kastediyorum? Açıklamaya çalışayım. İlk şaşkınlığa dayanıklılığımız ve direnişimiz neden oldu. Yirmi günde bozguna uğrayacağımız düşünülüyordu. İki ya da üç haftalık bir hareketin planlandığını gösteren belgeler bunu ispatlıyor. Eğer yanılmıyorsam, bu, başarılı direnişimizin yirminci haftası. Söz konusu olan yalnızca direnişimiz değil. Günden güne daha güçlü bir hale geldik.” (Begoviç, 2005:1-2). Aliya İzzetbegoviç de İbrişimoviç gibi bu direnişin dayanak noktasının inançları olduğunu düşünmekte ve müslüman olmalarının verdiği kuvvet ve umutla bu mücadeleyi sürdürdüklerini söylemektedir. Konuşmasının devamında direnişleri boyunca onları ayakta tutanın da bu güç olduğunu belirten İzzetbegoviç, öbür taraftan insanların kendi özgürlükleri ve kurtuluşları için de bilinçli bir şekilde savaştıklarını söyler:

“Allah’a şükürler olsun. Elbette ki sadece O’na güvenmekle yetinmemeliyiz. Güçlü bir düşmanımız var. Her iki tarafın da temayüllerini göz önünde bulunduracak olursak, bizim tedrici olarak güçlenmemize karşın düşmanımızın zayıf düştüğünü görebiliriz. Tüm zorluklara rağmen ordumuzun bu devamlı yükselişi, dünya tarafından merakla izleniyor. Yabancılar bana, sık sık

direnmeyi nasıl başardığımızı soruyorlar. Kimi zaman onların da ordumuzla tanışmak, onun hakkında bilgi edinmek ve bu direnişin gizemini anlamaya çalışmak için, bugün benim geldiğim gibi, size gelmeyi arzuladıklarımı hissediyorum.

Nedir bu gizem? Her şeyden önce; insanlar, haklı bir amaç için, özgürlükleri için ve her şeyden daha fazla kendi kurtuluşları için savaştıklarının bilincindedirler. Görüyorsunuz işte; bu sıradan bir savaş değil. Bize yapmak istedikleri sıradan bir işgal değildi. Bu, bir ülkeyi ve bir halkı, bir daha asla var olmamak üzere ortadan kaldırma teşebbüsü idi. (Begoviç, 2005:2).

Bu ortadan kaldırma çabası Boşnaklar üzerinde işe yaramamıştır. Büyük bir katliama uğrayan Bosna halkı, tüm bunlara rağmen savaşa son noktayı yine kendi mücadelesi ile koymuş ve yok olmadığını tüm dünyaya adeta haykırmıştır. Yalnızca Boşnaklar değil, Filistinli müslümanlar da yıllardır var olma mücadelesi vermekte ve tıpkı Boşnaklar gibi hayatta kalmak için direnmektedirler. Kudüs işte bu direnişin Ortadoğu'daki simgesi durumuna gelmiştir. İslamiyet, Hristiyanlık ve Musevilik için kutsal sayılması bu şehri oldukça önemli kılmaktadır. Kudüs; son olarak, tüm tepkilere rağmen, Aralık 2017'de Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Donald Trump tarafından İsrail'in başkenti olarak Kabul edilmiştir. Şehir, tarih içinde defalarca kuşatılmış ve yıllarca İsrail-Arap mücadelesine sahne olmuştur. Ortadoğu tarihçilerinden Bernand Lewis, Ortadoğu adlı ünlü eserinde bu mücadeleyi şöyle açıklar:

“İsrail-Arap savaşlarının kökenleri, İsrail devletinin kuruluşundan daha öncesine, Arap liderliğinin orada bir Musevi vatanı oluşturulma çabasını engellemeye çalıştığı döneme kadar uzanır. Bu mücadele, henüz o günlerde Filistin adıyla tanınmayan topraklar Osmanlı imparatorluğu'na aitken başlamıştır. Bu mücadele, Filistin'de Museviler için milli bir vatan oluşturulması ilkesinin de yer aldığı İngiliz mandasının uygulanmaya başlamasından sonra ivme kazanmıştır.” (Lewis, 2011:452-453).

Lewis, İsrail Devleti'nin kuruluşu ile ilgili de önemli tespitlerde bulunur ve bu kuruluşun öyküsünü şu sözlerle özetler:

“1945 yılında savaş bittiğinde, Avrupa'nın Almanya işgali altındaki bölgelerdeki Museviler'in çoğunluğu öldürülmüştü; sağ kalan birkaç yüz bini de genellikle kamplarda yaşıyorlardı. Batı Avrupa'dan gelmiş olanlar ülkelerine dönerek pek bir zorlukla karşılaşmadan tekrar entegre oldular. Oysa, iç karışıklıklar, yabancı istilalarına uğrayan Doğu ve Orta Avrupa ülkelerinden gelenler çok daha büyük sorunlar yaşadılar; geri dönmek istediklerinde çoğu kez eski komşularının şiddeti ve düşmanlığıyla karşılaştılar. Dolayısıyla bunlardan pek çoğu Vaad Edilmiş Topraklar'a gitmenin tehlikelerini, onları kabul etmeyen vatandaşları arasında yeni bir baskı ve zulüm süreci yaşamaya tercih ettiler.” (Lewis, 2011:453).

Bu tehlikeyi göze alıp Vaad Edilmiş Topraklar'a giden Museviler, buraya yerleşmiş ve böylece 14 Mayıs 1948'de kuruluşu ilan edilecek olan İsrail Devleti'nin temelleri atılmıştır. 1948 yılının öncesinde Kudüs'ün kaderini belirleyen olay ise İngiltere'nin Hindistan'dan çekilme kararı almasıdır. Bu olayı Lewis şöyle aktarır:

“Hindistan'da İngiliz yönetiminin son bulmasının ardından İngilizler'in Ortadoğu'da kalmalarının asıl amacı da ortadan kalkmıştı. Savaş sonrasında fakir ve güçsüz durumdaki İngiltere'de ülke içinde ve dışında halk desteği almayan başarısız bir politikayı sürdürmek artık anlamlı değildi. İngiltere hükümeti, ortadan kalkmış olan Milletler Cemiyeti'nden aldığı mandayı Birleşmiş Milletler'e iade edeceğini 2 Nisan 1947 tarihinde ilan etti ve 15 Mayıs 1948 Cumartesi günü mandaya son verilmesi ve geri çekilme kararı alındı.” (Lewis, 2011:454).

Bu kararın ardından, İngilizler Filistin'de bir yıl kaldılar ve “bu sürede yalnızca geçici bir hükümette görev aldılar. Artık eski manda bölgesinin geleceğinden Birleşmiş Milletler sorumluydu. Yoğun ve uzun görüşmelerin ardından 29 Kasım 1947 tarihinde Genel Kurul tarafından Filistin'in üç bölünmesi kararı verildi. Bu üç bölüm: bir Musevi devleti, bir Arap devleti ve Kudüs şehrinin uluslararası gözetimde olacağı ayrı bir birim (corpus separatum). Bu karar, Genel Kurul tarafından gerekli üçte iki çoğunlukla alındı ancak uygulanması ya da zor kullanılması konusunda bir hüküm bulunmuyordu.” (Lewis, 2011:454). Bundan sonrası, İsrail-Arap mücadelesinin çok sık yaşandığı bir dönem olarak devam etmiştir. Yeni kurulmasına rağmen giderek güçlenen İsrail Devleti bölgede söz sahibi olmuştur ve Araplarla 1948 yılından 1982'ye kadar birçok savaş yaşamışlardır. Lewis, bu savaşlardan en dramatik olanının 1967 Savaşı olduğunu söyler:

“İsrail silahlı kuvvetleri altı günde Mısır, Ürdün ve Suriye ordularıyla bir Irak birliğini art arda yenilgiye uğratmışlardı. İsrail savaşın sonunda Ürdün ırmağının batısındaki manda Filistin'iyle birlikte

güneyde Mısır'dan Sina Yarımadası'nı, kuzeyde de Suriye'den Golan Tepeleri'ni ele geçirmişti". (Lewis, 2011:457). Bu savaştan üç yıl önce, 1964 yılında kurulan Filistin Kurtuluş Örgütü, "1967'de İsrail karşısındaki Arap muhalefetinin simgesini gerileyen askeri kuvvet yerine, ilerleyen gerillaya dönüştürünce de giderek uluslararası boyuta erişmiştir. 25 yıl süresince, Filistin Kurtuluş Örgütü liderliği, farklı görüşlerin gerilla savaşı, direniş ve terörizm olarak adlandırdığı bir mücadele sürdürmüştür." (Lewis, 2011: 458).

Filistin Kurtuluş Örgütü'nün 1967 yılından itibaren gösterdiği mücadele, 1980'lere gelindiğinde farklı bir yapıya bürünerek önemli zaferler kazanılmasını sağlayan bir boyut kazanmıştır. "O güne kadar öncelikli amaçları propagandaydı ve eylemleri diğer ülkelerdeki İsraili ve başka hedeflere yönelikti; 1980'lerin sonu ve 1990'ların başında da mücadele işgal edilmiş topraklara taşınarak, "İntifada" adı verilen yeni bir isyan ve direniş dönemi başlatıldı. İntifada yabancı ülkelerdeki tarafsız hedefler yerine, ülke içindeki işgalde kullanılan personel ve araçlarını hedef almıştı; birincil amacı da artık dikkati çekmek değil, işgalin gücünü ve cesaretini kırmaktı. Nihayet 1993'te İsrail hükümeti ve Filistin Kurtuluş Örgütü görüşmelere başlama ve birbirlerini tanıma kararı aldılar. Görüşmelerin sonucunda da İsrail polis ve askerlerin Gazze Şeridi ve Batı Şeria'daki otoritelerinin Filistinlilere devredilmesi yönünde geçici anlaşmalar yapıldı. (Lewis,2011:458-459).

Bütün bu mücadelenin tam ortasında yer alan ve Batı Kudüs-Doğu Kudüs olarak ayrılan şehrin Batısı daha çok Musevilere, Doğusu ise Filistinlilere aittir. Bernard Lewis, 1948'de kurulan ve günümüze dek Filistinlileri hedef alan İsrail Devleti için ayrıca şu tespitte bulunmaktadır: "Kimileri, İsrail'in kurulması ve gelişmesini, Batı emperyalizminin Arap ve İslam ülkelerine karşı saldırgan eylemlerinin devamı olarak görüyorlardı. Bu açıdan bakıldığında İsrail, Batı etkisi, nüfuzu ve hakimiyeti için bir köprübaşı olmak için çok uygundu. Siyonizm, emperyalizmin ve İsrail de Batı gücünün bir aracıydı." (Lewis, 2011:468). Fakat, tıpkı Bosna halkı gibi direnen ve var olma mücadelesini bugüne dek sürdüren Filistinliler, savaşı iç içe yaşamayı da öğrenmişlerdir. Bu durum ise direnişe yeni bir anlam yüklemektedir. Savaşı kanıksamak değil, 'yaşamaya devam ederken direnmek' Filistinlilerin mücadelesinin bir başka boyutudur. Filistinli ünlü araştırmacı Edward Said, 'yavaş ölüm' diye adlandırdığı bir yöntem ile yok edilmek istenen Filistinlilerin, her koşulda direnmeye devam ettiklerini söyler: "Ben daha yeni, "Yavaş Ölüm: Ayrıntılı Cezalandırma" başlıklı bir makale kaleme aldım. Sanırım bu, Şaron'un planı. Filistinlileri aç bırakarak, dövdürerek diz çöktürmek istiyor, fakat amacına da bir türlü ulaşamıyor. Filistinliler topraklarında kalıyor, bir yere gitmiyorlar. Çaresizlik ve umutsuzluk her tarafa yayılmış durumda olsa bile, eldeki işaretler –bütün sömürge savaşlarında gözlemlendiği üzere- direncin ve karşı koyma arzusunun arttığı yönünde." (Said, 2009:151).

Filistin halkı için hayatta kalma mücadelesi direnişin en önemli kolu olarak görülmekle birlikte, bir başka kolu da kendilerine yapılan saldırıların bilinmesi ve kabul edilmesi şeklinde ortaya çıkmaktadır. Bu durumun neden bu kadar önemli olduğunu Edward Said şöyle açıklar:

"Çünkü biz tarihimizin önemli bir kısmında kapalı bir toplum olarak bırakıldık. Biz görünmez insanlarız, görünmez bir halkız. İsrail'in anlatısının gücü ve etkisi, neredeyse tümüyle, bir çöle gelen ve bu çöldeki insanlara karşı, onları kasabalarda ve şehirlerde yerleşik hayat sürüp kendi toplumsal varlıkları olan bir yerli halk değil, sürülüp kovulması gereken göçebeler olarak görerek davranmış öncülerinin kahraman konumuna oturtulmasından geliyor. 'Göçebe' figürünün uydurulup yerleştirilmesi son derece karmaşık bir sürecin takip edilmesini gerektirmişti, fakat Siyonistler bizimle bir halk olarak baş etmeye çalışırken bu figürden kesinlikle kendi lehlerine faydalandılar." (Said, 2009:26-27).

Farklı coğrafyalarda yaşayan, farklı kültürlere sahip olan iki halkı, Filistinliler ile Boşnakları, ortak bir zeminde buluşturan nokta her ikisinin de müslüman bir toplum olarak uğradıkları saldırılar ve bu saldırılara karşı gösterdikleri büyük direniştir. Boşnaklar, bu direnişin devamında bir diriliş yaşamıştır ancak Filistinliler mücadelesine hala devam etmektedirler. Arif Ay şiirlerinde bu yönleriyle yer alan Bosna ve Kudüs, şairin dinî duyarlılığıyla işlenerek müslümanlar için ortak bir acı alanını temsil etmekte/etmelidirler.

Bosna'nın Direniş'i ve Diriliş'i: "Bosna Âh Bosna!"

Boşnakların var olma mücadelesi olarak gösterdikleri direniş, son yirmi yılın en önemli olaylarından biridir. Bu olay, her ne kadar Bosna Savaşı olarak bilinse de aslında bir hayatta kalma çabasıdır. Tezkire Dergisi'nin Saraybosna Özel sayısında konuşan Dr. Bahadır İslam, verilen

mücadeleye özellikle 'direniş' denmesinin ve savaş sözcüğünün özellikle kullanılmamasının sebebi sorulunca şunları söyler:

“Uluslararası hukuk terminolojisine ne denli uyar bilmiyorum fakat bu fecaatin, bu dört yıllık trajedinin en azından ilk iki yılı sivil zihniyetli kişilerce asla savaş olarak kabul edilmiyor. Edilmemeli de. Zira Bosna-Hersek halkı, Boşnak müslümanlar referandumla bağımsızlıklarını ilan ettiklerinin haftasında Avrupa'nın 4. Büyük askeri gücü tarafından saldırıya uğradı. Ordusu ve silahı olmayan, tamamen sivillerden müteşekkil bir devletti ve uluslararası hukuktan başka hiçbir şeye güvenceleri yoktu. Bu bağımsızlığı ya o anda ilan edecekler, ya da ebediyyen bağımsızlıktan vazgeçeceklerdi. Birinci yolu seçerek tarihe etnik temizlik olarak geçen o alçakça saldırıya maruz kaldılar.” (İslam, 2006:218). Bu etnik temizliğe tüm imkansızlıklara rağmen karşı koymayı başaran Boşnaklar için bir diriliş gerçekleştirmenin hiç de kolay olmadığını Bahadır İslam şu sözlerle anlatmaktadır:

“Karşı koyma bölük pörçük ve imkansızlıklar içinde başladı. Daha sonra İslâm ülkelerinden büyük zorluklarla gelen yardımlarla güçlenebildi. Mücadelenin ancak üçüncü yılına doğru düzenli ordu kurulabildi. Zira saldırının hemen başında uluslararası irade güya adaleti sağlamak adına her iki tarafa da silah ambargosu koymuştu. “Direniş” her şeye rağmen karşı koymanın adı. Savaş ise güçler açısından dengesiz dahi olsa birbirine benzeyen yapılar arasında oluşur. Bir de direniş, müdafaayı, haklı olmayı da içinde barındıran bir kavram. Çeçenistan, Irak ve Filistin'de olduğu gibi.” (İslam, 2006:218).

Son zamanlarda İslam dünyası için acı ve hüznün simgesi haline gelen Irak, Çeçenistan, Bosna ve Filistin içinde Bosna'nın ayrı bir yer tuttuğunu dile getiren Aliya İzzetbegoviç, Boşnaklara yapılan saldırının tüm İslam dünyasını biraraya getirdiğini söyler ve; “İslam Dünyası hiçbir zaman, hatta Filistin sorununda bile, Bosna meselesinde olduğu kadar birlik içerisinde olmamıştı.” der (İzzetbegoviç, 2005:73). Şüphesiz Boşnaklar, saldırının her boyutunu oldukça ağır bir biçimde görmüşlerdir ancak inançları, onları diriliş'e götüren en önemli etkidir. Aliya İzzetbegoviç, 30 Kasım 1994 tarihinde de dönemin Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Clinton'a yazdığı mektupta Boşnakların her zaman direneceğini belirtmektedir: “Halkımızın var olup olmama meselesi söz konusu olduğundan, ben size, pes etmeyeceğimize ve sonuç ne olursa olsun mücadeleye devam etmekten başka seçeneğimiz olmadığına dair bilgilendirmek zorundayım.” (İzzetbegoviç, 2005:188).

Bosna'nın yaşadığı zulmün geç de olsa dünyaya yansımış olması, özellikle müslüman toplumlarda büyük bir tepkiyle karşılanmış ve ülkeye –çoğunun ulaşmadığı- çeşitli yardımlar gönderilmiştir. Kadın, erkek, çocuk ayrımı olmaksızın yapılan kıyım, siyasi ve toplumsal alanlarda geniş yankı bulurken edebiyata da yansımıştır. Arif Ay, hem dünya görüşü hem de edebî çizgisinden umulacak bir şekilde, bu saldırıyı 1993 yılında Kayıtlar Dergisi'nin 27. sayısında 'Bosna Âh Bosna' adlı şiirini yayımlayarak dile getirmiştir. Aynı şiir, 1994'te Kaf Dağı Dergisi'nde Almanca çevirisi ile basılmış ve şairin Hece Yayınları'ndan çıkan Güne Doğan Koşu Toplu Şiirler (2010) kitabında da yer almıştır. Şiir, son olarak 2011 yılında yayımlanan Şiirimin Şehirleri adlı eserde görülmektedir.

Bosna Âh Bosna şiiri “sabah gergin bir ipti/koptu ve yıkıldı hayat” dizeleriyle başlar. Yugoslavya dağıldıktan sonra bölge bir karışıklık içinde kalmış, huzursuz ve istikrarsız bir ortam oluşmuş ve özellikle Sırp tarafından gelen tahrikler toplumda büyük bir gerginlik yaratmıştır. Bütün bu olumsuzluklar içinde gergin bekleyiş devam ederken Bosna'nın bağımsızlığını ilan etmesi, saldırı için bir bahane oluşturmuş ve sonuç itibarıyla savaş çıkmıştır. Dolayısıyla şiirde yer aldığı gibi gerilen ip kopmuştur. Şiirin başladığı yer de işte tam burasıdır. Bir şair için büyük önemi bulunan kalem, kağıt, kitap bile böyle bir durumda hiçbir anlam ifade etmemektedir. Çünkü artık insan hayatı söz konusudur ve ölümler bir dağ oluşturacak kadar fazladır:

“ne kalem ne kağıt ne kitap
ölümün dağındayım şimdi”

Şiirin devamında bu savaşın masum insanlara yönelik saldırılar olduğu vurgulanır. ‘Anne, çocuk, süt, ak, dua’ gibi saflığı ve yüceliği simgeleyen sözcükler dikkat çekmektedir:

“annenin çocuğunu arayan
sütü gibi birden
Bosna ak bir ipliğe döner
acının kozasıdır bu
kar dağlardan önce
dualara iner”

Koza ise değişimin, yeniden dirilişin simgesidir. Aynı zamanda korunmak için de bir alandır. Halkın sığınakları, onların yeniden dirilmek için bekledikleri bir kozadır. Beyazlığı nedeniyle masumiyete, saflığa gönderme yapılan kar da, kozalarında bekleyenleri örten, kapatan ve gizleyendir. Öbür taraftan kar, dağlara inmeden önce, gökyüzünü açacak yüceliğe erişmiş olan dualara inmektedir. Dua varsa umut da vardır ve hiçbir duanın geri çevrilmediği bilgisine sahip olduğuna göre, Bosna'nın kurtuluşu da yakındır.

Şair, hem Bosna hem de Filistin direnişine aynı şiirde gönderme yapar çünkü ikisi de Müslüman direnişidir ve her iki halk da acımasızca yok edilmeye çalışılmaktadırlar.

“Bosna
Filistinli çocukların
taşlarıdır sözcüklerim”

Filistinli çocukların tanklara, buldozere, modern silahlara karşılık verebileceği tek gücü taşlardır. Zulme karşı durmak, ancak taş atmakla mümkündür. Bu bir tavidir. Baş kaldırırsın, zalime itaat etmemenin, hatta insanlık onurunu korumanın simgesidir. Şairin silahı ise sözcükleridir. Bosna ve Filistin halkının uğradığı zulme karşı silahını, yani şiirlerindeki sözcükleri bir taş gibi fırlatır. Fakat nasıl Filistinlilerin taş atmaktan başka ellerinden bir şey gelmiyorsa, şair de şiir yazmaktan başka bir şey yapamadığından şikâyetçidir ve belki de bu çaresizliğin verdiği üzüntü ile yaşananların Bosna'nın karayazısı değil, bu zulme dur diyemeyen insanlığın kirli kalpleri olduğunu düşünmektedir:

“göğünde uçan bir kuş bile değilim
kanatlarımda ısıtmak için seni
ey yirminci yüzyılın Endülüs'ü
alınıdaki karayazı değil
kaplarımızın kiri pasıdır
bin vakit çeşmelere koşsak
yeridir”

Bosna halkı var olma mücadelesi verir, yaşamayı başarabilmek bile artık başlı başına bir direniştir. Çünkü tablo o kadar vahimdir ki insan kanı gökyüzünü bile kaplar ve kutsal mekânlar da bu saldırılardan nasibini alır. Öyle ki Boşnaklara manevi destek olan minareler bile bombalarla paramparça olur. Bütün bunlar Boşnak âhını iyiden iyiye büyütür ve acı dolu âhlar göğü bile çığlığa dönüştürerek kahırdan kararmış bir yağmur olarak bu zulmü seyretmekle yetinen dünyanın üzerine yağar. Bosna halkının âhi, insanlığa bu seyrin hesabını soracaktır:

“ey can denizi
bulut bulut yükseliyor kanın
başsız insanlardır minarelerin
âhın ne kadar ağır ki
çığlığa dönüşen göğünden
kahrın
kara bir yağmur gibi
yağıyor üstüne dünyanın”

Şiirin neredeyse tamamında dinî mekânlar, isimler geçer ve Kur'an'a yer verilir. Boşnakların özellikle müslüman bir halk olarak zulüm gördüğünün altı çizilir. Müslümanlar öldürüldükçe, işkence gördükçe Kur'an sayfaları dağılır gibidir ve bu zulmü seyredenler, bunu önlemek için herhangi bir şey yapmayan diğer müslümanlar ise uykudadır. Bu uyku, elbette gaflet uykusudur:

“Bosna
ey atalar ve şehitler yurdu
yıkık camilerinde güvercinler gibi
ıpıssız kalplerimizle
korkulukları andıran gövdelerimizle
Kur'an sayfaları gibi insanların
savrulup dururken
uykulara dalıyoruz biz”

Boşnakların olduğu her yer bu saldırının bizzat şahididir. Bu nedenle Mostar ırmağı 'yorgun atlar gibi' akar çünkü savaş ve acı yorgunudur artık. Akışın ağırlığı, ırmağın tanık olduklarına

dayanamamasından kaynaklanmaktadır. Bir başka tanık ise yüzyıllarca burada hüküm sürmüş olan Osmanlı'nın inşa ettiği yapılarıdır. Şair, Osmanlı köprülerinden baka baka:

“ben sussam da

Sarayova söyler şarkısını” der. Ona göre herkes bu zulme karşı sessiz kalsa da Sarayova yaşamaya devam edecektir. Hatta köprülerden bakarken Boşnak şarkıları duyulacaktır. Bosna, şair için bir Osmanlı mirasıdır. Bu nedenle ülkeye Osmanlı'nın yaptığı köprüler üzerinden bakar. Ülkenin hemen her yerinde imparatorluk zamanının izleri oldukça açık bir şekilde görülmekte ve Osmanlı kültürü de Boşnaklar tarafından özellikle yaşatılmaya çalışılmaktadır. Bu durumun Bosna'yı görmüş, gezmiş biri olarak şairi daha da etkilediği düşünülebilir. Çünkü Osmanlı yüzyıllarca buralarda Müslümanlar için ortak bir kültür oluşturmuş; camiler, sebiller, köprüler, medreseler ve daha birçok yapı ile burada bir Osmanlı ve İslam medeniyeti meydana getirmiştir. Bu da ülkenin tarihinde oldukça önemlidir çünkü tarih ve kültür, mekâna ruh veren en önemli unsurdur. İnsan da bu ruhtan beslenen bir varlık olduğuna göre şair, kendini ait hissettiği bir medeniyetin, ortak din ve kültürün birleştirdiği Boşnakların acısını kendi acısı bilmekte ve uğradıkları zulüm nedeniyle öfkelenmektedir. Çünkü bu saldırı sadece onlara değil, tüm Müslümanlara yöneliktir.

“ey Bosna

en büyük seçimdir ölüm

yeniden dirilmek için

bir daha”

dizelerinde ise öldükten sonra dirilmeye gönderme yapmanın yanı sıra mitolojik bir unsur olarak küllerinden yeniden doğacak bir Bosna da kastedilmektedir. Bugünkü Boşnaklar da öldü sanılırken yeniden doğan bir millettir. Şair, bu dirilişin umudunu henüz savaş bitmeden kaleme aldığı şiirinde dile getirmiştir.

Kudüs'ün Dilinden Direniş: Kudüs Konuşuyor!

Arif Ay, Filistin meselesine oldukça duyarlı bir şairdir. Özellikle Mavi Marmara olayı vuku bulduğunda şair, çıkardığı Edep Dergisi'nde özel bir bölüm ayırarak bu konuyu ele almıştır. “31 Mayıs 2010 sabahının erken saatleri, Akdeniz açık sularında (İsrail kıyılarından yaklaşık 72 deniz mili uzaklıkta) toplam 9 Türk'ün (1'i aynı zamanda ABD vatandaşı) ölümüyle sonuçlanacak bir saldırı gerçekleşmiştir.” (Karadaş, 2010:41). Hemen her şiirinde İslam topraklarının hüznünü, acısını dile getiren ve bu meseledeki hassasiyetini açık bir biçimde ortaya koyan Arif Ay'ın bu saldırıya karşı tepkisiz kalması elbette beklenemezdi. Bu nedenle derginin beşinci sayısına Mavi Marmara olayına ilişkin yazı ve şiirlerin olduğu iki ek sayfa koymuş ve sayfa başında “Gazze halkının, Filistin halkının özgürlüğü uğruna Mavi Marmara Gemisi'nde vahşi İsrail askerlerinin kurşunlarıyla can veren şehitlerin aziz hatıralarına saygıyla...” (Ay, 2010:3) diyerek bu sayıyı onlara ithaf etmiştir. Ayrıca “Gazze Aydınlığına”, “Ruhunu Kaybeden Dünya” ve “Batı Barbarlığı ve İsrail Vahşeti Üzerine Notlar” başlıklı üç yazı yazarak öfkesini dile getirmiştir. Özellikle “Batı Barbarlığı ve İsrail Vahşeti Üzerine Notlar” adlı yazısında İsrail'e seslenerek ondan hesap sormaktadır:

“Ey yahudi!

Sen millet değilsin; çünkü millet gibi davranmıyorsun.

Sen devlet değilsin; çünkü devlet gibi davranmıyorsun.

Yaptığına bir bak! Bebekleri öldürüyorsun, kadınları, masum insanları öldürüyorsun. buldozerlerle Filistinlilerin bağlarını, bahçelerini, zeytinliklerini talan ediyorsun, utanç duvarı örüyorsun. Taşa atan çocukların üzerine tanklar sürüyorsun.

Sen terörist değil de nesin!” (Ay, 2010:6).

Daha önce Güne Doğan Koşu Toplu Şiirler (Ay, 2006:493) kitabında da görülen Filistin adlı şiiri de bu sayıda yayımlayan şair;

“Yenişehir'de bir akşam vakti

Kudüs'e en son tren ne zaman kalktı

hücrelerimde İsrail buldozerleri

ölüp ölüp dirilmekteyim”

dizeleri ile İsrail'le özdeşleşen buldozerleri, Filistin halkının acısını ve Kudüs sokaklarında dolaşp müslümanlara eziyet edenlerin zulmünü yüreğinde hissettiğinden bahsetmektedir. Ortadoğu sürekli kaynayan bir kazandır fakat şair Filistin direnişinin verdiği umutla, bir gün müslümanların çektiği tüm acıların dineceğini umut etmektedir.

Şair yalnızca Mavi Marmara olayıyla değil, Ortadoğu'nun tüm sorunlarıyla her zaman yakından ilgilendiğini birçok söyleşisinde dile getirmiştir. Bunlardan biri de Ayâne Dergisi'ndeki söyleşidir. Bu söyleşide şunları söyler:

“Benim öğretim yalnızca Misak-ı Milli sınırlarıyla sınırlandırılmaz. Bu öğretim diyalektikliğine de aykırıdır zaten. Şiirlerimde Ortadoğu ile ilgili birçok imge var. Ortadoğu'nun trajedisi yeryüzü trajedisinin bir uzantısıdır. Ben yaşananları yazıyorum ve bu yaşananlardan geleceğe köprüler atıyorum.” (Çelik-Karaçalı, 1988:19).

Arif Ay köprülerini, geleceğe şiirle atar. Bunun temelinde de “direnme” yatmaktadır. İnsan acıya, zulme, haksızlığa direnmelidir. Çünkü ancak bu şekilde bir gelecek inşa edebilir. Bir söyleşisinde insanı yaradılışından dolayı şerefli görmekte ve bu şekilde yaşaması için direnmesi gerektiğini söylemektedir:

“İnsan eşref-i mahlukattır. Bunun gereği olarak şerefli, onurlu, haysiyetli bir yaşam sürmek durumundadır. Bunu engelleyecek her şeye karşı direnme insanlığımızın bir gereğidir. Buna duruş diyoruz. “İdeolojik” sözcüğünü bu duruşu daha belirgin kılmak için kullanıyoruz. Yoksa ideoloji tek başına belirleyici değil. Öyle ideolojiler var ki insana zulmün bir aracı.” (Usta, 2011:14). Şairin Siyonizm'i de, zulmetmenin bir aracı olan ideolojilerden gördüğü muhakkaktır. O halde Filistin halkı, direnerek yalnızca hayatta kalmayı başarmamış, onurunu da kurtarmış olmaktadır. Çünkü onurunu kurtarmak, “kendini olma”yı koruyabilmektir. Bu durumun önemi, şairin Yedi İklim Dergisi'ndeki söyleşisinde daha net anlaşılmaktadır:

“Bizim uygarlığımız, İslam uygarlığı yeryüzünün bir dengesi idi. Tabii, bizim durumumuz daha trajik. Bize dayatılan sosyal düzen gayri insani bir düzendir. Biz, uygarlığımızdan kopartılmakla, aynı zamanda o uygarlık çemberi içindeki uluslardan da koparıldık. Kendimize yabancılaştığımız gibi onlara da yabancılaştık. Bunları biliyoruz. Ne yapacağız öyleyse? Direneceğiz. Kendi kendimiz oluncaya değin direneceğiz. İşte sanatçının, yazarın tavır adamlığı burada ortaya çıkıyor. Ben, kendi değerler dünyasına, hayat tarzına sahip bir yazar gibi rahat değilim. Fildişi kule yok. Tüm kulelerim ve kalelerim yıkılmıştır. Her şeyi yeniden sorgulamamız gerekiyor.” (Yedi İklim, 1993:78).

Arif Ay, Gece Yazıları adlı deneme kitabında da şairin kendisinin sürekli bir direnme halinde olması gerektiğinin altını çizer: “Öncü yazar, direnen yazardır. Ödünsüzdür o. Direnme gücünü öğretisinden alır. O, yaza yaza bir yapı oluşturur. Bu yapının temeli, yazarın bağlı olduğu uygarlıktır. Değerler toplamıdır uygarlık. Bağlı olduğu uygarlığı özümsemeyen yazar, ne toplumunu, ne de çağını kavrayamaz. Gide gide kopar insanlıktan; onu savunacağı yerde, ona karşı bir konuma düşer.

Çağdaş insan, aldatılmışlığının ürkekliği, çekingenliği içindedir günümüzde. Boğucu bir sıkışıklığı yaşıyor. Bu durum, yazarın sorumluluk alanını daha da genişletiyor. Artık o, salt toplumunun bilinci oluyor. Bir de yazar, yalnız düşünce adamı değil, aynı zamanda bir eylemcidir çağımızda.

Yazı, bir buluşmadır insanla; yarını kurmak için.” (Ay, 1998:21).

Arif Ay, kendini bir öncü yazar/şair olarak gördüğünden olmalı bütün İslâm coğrafyasını, bu coğrafyanın acılarını yüreğinde hisseder. Bilindiği üzere 19. asırdan itibaren siyasileşen İslâmcılık akımı, bütün Müslümanların bir siyasi ve askeri birlik oluşturması şeklinde özetlenebilecek Pan-İslâmizm akımını doğurmuştur. Arif Ay'ın üstadı Nuri Pakdil de şiir ve tiyatrolarında İslâm coğrafyasına panoramik bakışlarını doğrultur. Arif Ay da üstadını takip eder. Çünkü o, bütün Müslümanların gönül birliği içinde yaşamasını ister. Onların ezilmelerine, hor görülmelerine karşı çıkar, direnir, başkaldırır. Kırağılı Bir Gece'de Kudüs'ü Düşlüyorum şiiri adeta bir haykırıdır. Çünkü Kudüs, Müslümanlar için kutsal bir kenttir. Bu şekilde Kudüs halkının ıstıraplarına tercüman olur. (Zorkul, 2012:1304). Müslümanların ezilmesi şairi çok öfkelenmektedir. Bu nedenle Arif Ay, zulmedenleri sert bir biçimde eleştirir. Çünkü Müslümanların varlığına tahammül edemeyen bir gücün varlığı, coğrafya farkı olmaksızın çeşitli saldırılar yoluyla kendini göstermektedir. Bu saldırılar ise daha çok savunmasız ve güçsüz bir halka yapılmakta ve silahın, işkencenin olmadığı yerlerde de müslümanlar 'kendini olmak'tan koparılmaya çalışılmaktadır. Bunu yapanlar zulümedir ve zulme karşı duruş, bir başkaldırı ve direniştir. Bir diğer şekilde bu direniş de gerek şiddet yoluyla gerekse modernleşme adı altında müslüman dünyasını etkileyen Batı'ya karşı da sergilenmektedir.

İslam dünyasının acılarını, başkaldırısını işleyen Arif Ay, bunu yaparak aynı zamanda bir tarih oluşturmaktadır. Acının kayda şiirle geçmesini sağlayan şair, bir söyleşisinde tarihin şiirlerinde çok önemli bir yeri olduğunu dile getirmiştir:

“Benim için tarih bir insanlık laboratuvarıdır. Her şey orada olup bitmiştir. Sınanmıştır. İyilikler, kötülükler, güzellikler, çirkinlikler... Şimdiki zaman bir salınandır. Çünkü bir ucu geçmişte, öteki ucu geleceğe uzanmaktadır. Dolayısıyla bugüne dair bir şey söyleyeceksek, geçmişe ve geleceğe bakarak söyleyebiliriz ancak. Geçmiş tecrübedir, gelecekse öngörü. Şairin toplumun önünde olması, onun öngörü hassasının iyi çalışmasından dolayıdır.

Tarih, insanlığa tutulan bir aynadır aynı zamanda. Bu ayna zaman zaman puslu, zaman zaman çarpık gösterse de yine de şairin ona bakması gerekir.” (Şimşek, 2008:26).

Şair bu aynaya bakar ve gördüğü, yaşadığı zulümleri kaydeder. Bu nedenle de konuşmanın devamında şunları söyler:

“Benim isyanım, zulme ve haksızlıktır. Yaşadığımız modern çağ tam bir ikellikler arenası. Eski firavunlardan daha zalim firavunların yaşadığı bir çağdayız. Gövdemizde değil, ruhumuzda ve beynimizde şaklıyor kırbaç. Öyle soyut ki, onun kırbaç olduğunu bile bilemiyoruz. Şiirimle bu duruma başkaldırıyorum.” (Şimşek, 2008:6). Bu baş kaldırmayı yaparken çıkış noktası İslam dünyasının yaşadığı acılar olan şair, diriliş umudunu da hiçbir zaman yitirmez. Bu nedendir ki Arif Ay şiirlerinde isyan ve umut iç içedir. İncelememizin konusu olan “Kudüs Konuşuyor” (Ay, 2011:43-48) adlı şiirinde de bu özelliği görmekteyiz. Şiirde ilk önce şehrin üç din açısından da kutsal olduğunun vurgusu yapılır ve bunu simgeleyen ifadeler kullanılır. Böylelikle Kudüs'ün isyanının alt yapısı ortaya konmuş olur:

“Ben Kudüs
bana çok kapıdan girilir
bir de aşk kapısından
o kapı kalp kapısı
o kapı gök kapısı”

Kudüs'e girilen üç kapı, üç dini simgelemektedir. Önemli bir nokta da Mescid-i Aksâ'nın “ilk ve son durak” olarak tabir edilmesidir. Şair, inancı gereği ilahi dinlerin hepsinin temelini İslam'a dayandırmaktadır. İlk durak da, son durak da İslâm'dır. Bu nedenle şiirde geçen birçok peygamber de İslam'ı simgelemektedir. Musa, İsa, Davut, Yahya peygamberlerden bahsedilir ancak Hz. Muhammed'in ismi zikredilmez. Son Peygamberi, Aşk sözcüğü ile özdeşleştirip Kutlu Seyyah diyerek ayrı bir önemle anar:

“bende yükseldi Burak
bende yükseldi Aşk
göklerin Kutlu Seyyah'ı”

Şiirdeki bütün mısra başları küçük harfle yazılmışken kutsal olan isimler büyük harfle başlatılır. Kutlu Seyyah sözcüğü de bunlardan birtanesidir. Bir diğeri ise Aşk sözcüğüdür. Şair için aşk, İslâm'dır. Son Peygamber ise aşkın en yoğun yaşandığı isimdir. Bu nedenle şiirde Kudüs için söylenmiş bir hadise de yer verilir ve bu şekilde Kudüs'ün müslümanlar için neden bu kadar önemli olduğu anlatılmış olur:

“Ey Kudüs! Allah'ın seçtiği toprak ve onun kullarının vatani! Senin duvarlarından dünya oldu. Ey Kudüs! Sana doğru inen çiğ taneleri bütün hastalıklara şifa getiriyor. Çünkü geldiği yer, Cennet'in bahçeleri.” Bu nedenle İslam, Kudüs'te çarpan bir kalptir. Eğer vurulursa, İslam da yara alır:

“Ben Kudüs
gerçeğin en uzun masalı ben
olağanüstülükler şehri
anayurdu mahşerin
benim mahşerim sizin mahşeriniz
ey İstanbul
ey Kahire
ey Tahran
ey Şam
ey Bağdat”

Acıların yaşandığı şehirler birer mahşer yerleridir. Müslümanlara yapılan zulüm bu şekilde simgeleştirilir ve Kudüs o kadar hassas bir noktadadır ki ondaki bir yaranın tüm İslam âlemini etkileyeceğinin/etkilemesi gerektiğinin altı çizilir. Şiirimin Şehirleri kitabında yer alan İslam'a başkentlik yapmış şehirlerin hepsi bu şiirde toplanır ve onlara seslenerek Kudüs'ün acısının, onların acısı olduğu bir kez daha hatırlatılır.

Yukarıda da belirttiğimiz gibi şiirde İslam, insanlığın kalbidir. Fakat Kudüs'te müslümanlara yapılan eziyet, bu kalbi vurmıştır. Kudüs tek başına direnmektedir. Direnmenin olduğu yerde ise umut vardır. Şehir, "Ümitvâr olunuz" emrinden hareketle yeniden dirilmek için bu zulme başkaldırır. Başkaldırının gücünü aldığı yer yine İslam'dır. Kudüs'ün elinde Hz. Musâ'nın asası vardır ve şehir, İslam'ın ateşini yeniden yakmak istemektedir:

"elimde Asâ kıskırtıyorum suyu
can bulsun diye
sönmeye yüz tutmuş ateşi ruhumun"

Şehir, tarih boyunca birçok acıya sahne olmuştur. Şair, bu acılardan bahsederek Kudüs'ün "kanla dolu mahzenler"i olduğunu söyler. Ali, Osman, Ebu İyad, Hüseyin, İsâ, Yahya gibi önemli isimlere yer verilir ve bu mahzenlerin böyle mübarek insanların kanıyla dolduğunu söyler. Günümüzde de bu durumun değişmediğini dile getiren şair, birçok eserinde olduğu gibi emperyalizme öfkelenir. Ancak burada daha önceki isyanlarından farklı bir öfke daha vardır. Zulme karşı durmayan, müslüman da olsa zulümedir. Siyonizm, müslümanlara bombalar saçmaktadır ancak diğer müslüman ülkeler bu duruma tepkisiz kalarak zulme ortak olmaktadır. Şair, özellikle Ortadoğu ülkelerinin Filistinlilere sahip çıkmamasına ve Arap krallarının büyük bir lüks içinde duygusuzca yaşamasına öfkelenmektedir. Şiirde adeta okurun önüne bir tablo çizilir. Bu resmin bir tarafında müslümanlar katledilmekte, öbür tarafında ise diğer müslümanlar bu duruma tepkisizce konfor ve lüks içinde yaşamaktadırlar:

"görmüyor musunuz beni diyor
parçalanmış bebeğini bağrına basan anne
kanlı dolarlar üstüne taht kuran
meleği kovan
şeytanı doyuran sofralar kuran
emirler, şeyhler, krallar
başınıza yıkılsın saraylarınız
batsın nasırlanmış yüreğinize kuleleriniz"

Şair ümmet bilincinin kaybolduğu, Batı medeniyeti örnek alarak artık 'bireysellik'e yönelmiş olan Müslümanlık anlayışını eleştirmektedir. Bu durumda kral, şeyh ya da emirlerin müslümanlara zulmeden 'vahşi'lerden hiçbir farkı kalmamaktadır:

"mutluluk ne zamandan beri şahsi
hesabım seninle
ey göğümden bombalar yağdıran vahşi"

Bosna Âh Bosna şiirinde olduğu gibi Kudüs Konuşuyor'da da Endülüs'e gönderme yapan şair, son söz olarak Kudüs'ün "her gün Kartaca/her gün Endülüs" olduğunu söyler. Yedi yüz yılı aşan bir süre Müslümanların elinde olmasına rağmen İspanya'daki İslam medeniyeti izlerinin büyük oranda silinmesine gönderme yapan Arif Ay, bu açıdan Bosna ve Kudüs'ün birer Endülüs olduğunun altını çizer.

Sonuç

Arif Ay'ın, 2011 yılında yayımlanan kitabı Şiirimin Şehirleri'nde yer alan "Bosna Âh Bosna" ve "Kudüs Konuşuyor" adlı şiirleri, Müslüman iki halkın gördüğü zulmü ve onların bu zulme karşı gösterdikleri direnişi konu edinen eserlerdir. 1992 yılında saldırıya uğrayan ve yok edilecekleri sanılırken direnişleri sayesinde yeniden hayat bulan Boşnaklar ve yıllardır benzer bir mücadele içinde olan Filistinli Müslümanlar, İslam dünyası için ortak acıların da simgesidirler. Boşnaklar dört yıla yakın devam eden bir mücadelenin ardından yeniden dirilmiş, umuttan beslenen direnişlerinin karşılığını almışlardır. Filistinli müslümanlar ise yıllardır kendilerine yapılan zulme karşı koymayı sürdürmektedirler.

Arif Ay, genel itibariyle şiirlerinde İslam dünyasının acılarını, hüznelerini, değerlerini işlemektedir. Ona göre, inanan bir insan ve hatta bir şair olarak zulme karşı koymak, en önemli özellik ve hatta bir gerekliliktir. Bu nedenle dünyanın herhangi bir yerinde biri zulme uğramışsa bu, mutlaka dile getirilmelidir. Bu zulme uğrayan müslüman bir halksa, yok edilmeye çalışılıyorsa duyarlılık bir kat daha artar. Bu duruma tepkisiz kalmak mümkün değildir. "Bosna Âh Bosna" ve "Kudüs Konuşuyor" adlı şiirler aslında bu tepkinin ürünleridir. Şair, iki şiirde de direnmek gerektiğinin altını sık sık çizer çünkü ancak bu şekilde hak edilen diriliş gerçekleşecektir. Ona göre, müslüman

topraklarında yine müslüman kalarak, İslam medeniyetine ait tüm unsurları koruyarak kurulması beklenen/arzu edilen gelecek; ancak direnişle mümkün olacaktır. Bu direnişin kaynağı da elbette yine İslam olmalıdır. Diriliş için gereken güç ve umut yalnızca bu şekilde elde edilebilir.

Kaynakça:

- Alili, Teoman, (2011), Yugoslavya Dersleri, İstanbul, Kaynak Yayınları.
- Ay, Arif, (2000), Ateş Ve Caz, A Yayınevi, Ekim, s. 28-32.
- Ay, Arif, (1998), Gece Yazıları, İstanbul, İz Yayıncılık.
- Ay, Arif, (2006), Güne Doğan Koşu, Ankara, Hece Yayınları, s. 423-426.
- Ay, Arif, (1994), Kaf Dağı, Yıl:3, S. 28, Büchersendung, s. 94-95.
- Ay, Arif, (1993), Kayıtlar, Sayı: 27, Yıl: 3, Ankara, s. 7-8.
- Ay, Arif, Şiirimin Şehirleri, (2011), Okur Kitaplığı Yayınları, İstanbul, s. 87-91.
- Ay, Arif, Şiirimin Şehirleri, (2011), Okur Kitaplığı Yayınları, İstanbul, s. 43-48.
- Ay, Arif-Karaçalı, Ali- Çelik, Kâmil, (1988), “Şiir Ve Sanat Üzerine Yuvarlak Masa Sohbeti”, Ayâne Dergisi, S.1, Ankara, s.16-23.
- Ay, Arif, (2010), Edebiyat Dergisi, Yıl:1, Sayı:5, Ankara.
- “Arif Ay İle Bir Konuşma”, (1993), Yedi İklim Dergisi Arif Ay Özel Sayısı, C. 5, S. 41, İstanbul, s. 59-63.
- İslam, Bahadır, (2006), “Batı'nın Kirli Bilinçaltı Bosna'da Açığa Çıktı”, Tezkire Dergisi Saraybosna Sevgilim Özel Sayısı, Sayı: 42 (Şubat Mart Nisan), Ankara, s. 217-220.
- İzzetbegoviç, Aliya, (2005), Konuşmalar, (Tercüme: Fatmanur Altın-Rıfat Ahmetoğlu), İstanbul, Klasik Yayınları.
- İzzetbegoviç, Aliya, (2003), Tarihe Tanıklığım, (Tercüme: Alev Erkilet, Ahmet Demirhan, Hanife Öz), İstanbul, Klasik Yayınları.
- Karadaş, Cemalettin, (2010), Uluslararası Deniz Hukukunda Açık Denizlerin Serbestliği İlkesi: Mavi Marmara Olayı, Ankara, Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu Yayınları.
- Lewis, Bernard, (2011), The Middle East, Ortadoğu, İki Bin Yıllık Ortadoğu Tarihi, (Çev: Selen Y. Kölay) Ankara, Arkadaş Yayınları.
- Said, Edward, (2009), Kültür ve Direniş, David Barsamian'la Konuşmalar, (Türkçesi: Osman Akinhay), İstanbul, Agora Kitaplığı.
- Şimşek, Selami, (2008), “Arif Ay İle Söyleşi”, Ay Vakti Dergisi Sayı: 97, Yıl: 9, Ekim s. 4-7.
- Tanoviç, Bedia, (2006), “Necad İbrişimoviç İle Söyleşi”, (Türkçesi: Hatice Oruç), Tezkire Dergisi Saraybosna Sevgilim Özel Sayısı, Sayı: 42 (Şubat Mart Nisan), Ankara, s. 29-36.
- Usta, Ahmet, (2011), “Arif Ay Kimdir”, Yolcu Dergisi Sayı: 62, Yıl: 11, Ocak-Şubat Samsun, s. 14-15.
- ZORKUL, Tahir, (2012), “Gelenek Ve Arif Ay'ın Şiiri”, Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 7/2 Spring, p.1301-1319, Ankara/Turkey, s. 1304-1319.
- http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.518a5c1a394775.80868152 (Erişim Tarihi: 11/12/2017 saat: 14.16).
- http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.518a5c1058f323.12226386 (Erişim Tarihi: 11/12/2017 saat: 14.25).